

***Плєва Ксенія Валерійвна,**
доцент кафедри досудового розслідування
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

**ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУДУ ПРИСЯЖНИХ В
УКРАЇНІ**

Захист прав та законних інтересів особи у правовій державі неможливий без чіткої організації і функціонування судової влади. Одним з важливих завдань реформування чинного законодавства і створення нової, європейського рівня судової системи є запровадження інституту присяжних. Відразу дві конституційні норми - статті 124 й 126 Конституції України - закріплюють таку безпосередню форму народовладдя, як можливість здійснення правосуддя судом присяжних.

Спроба визначити процесуальну форму діяльності суду присяжних здійснена в чинному КПК України 2012 року.

Безпосередня участь громадян у правосудді та винесенні судового рішення є конституційною гарантією, яка дуже довго чекала на свій «момент істини». Для українського суспільства - це безсумнівний суттєвий крок уперед. Однак, впроваджений метод системи присяжних в Україні потребує подальших доопрацювань та покращень. Законодавцям слід звернути увагу на дебати про те, як забезпечити неупередженість суду присяжних і зобов'язання засідателів щодо утримання незалежного розслідування справи в еру нових соціальних ЗМІ, коли майже неможливо контролювати потік інформації та особисті контакти присяжних.

Також на окрему увагу заслуговує питання щодо вимог, яким має відповідати особа, яка буде приймати участь в здійсненні правосуддя.

Вбачається не те, що необхідним, але, принаймні бажаним, впровадження такої вимоги як наявність вищої юридичної освіти. На нашу думку, помилково, що особи, які не мають належної юридичної підготовки, під присягою та керівництвом трьох суддів-професіоналів вирішують доленосні для людини юридичні питання, щодо яких вони мають туманне уявлення (чи містить це діяння склад кримінального правопорушення і якою саме статтею закону України про кримінальну відповідальність він передбачений; яка саме міра покарання має бути призначена обвинуваченому і чи повинен він її відбувати; чи підлягає відшкодуванню шкода, завдана потерпілому, територіальній громаді чи державі і, якщо так, у якому розмірі та в якому порядку; чи вчинив обвинувачений кримінальне правопорушення у стані обмеженої осудності та ін.). Неоднозначна думка науковців і щодо кількісного складу суду присяжних засідателів та процедури формування корпусу присяжних. Вченими висловлюються іноді діаметрально протилежні підходи - від формування суду присяжних за списком виборців конкретної території, без усіляких узгоджень і жеребкувань, до пропозиції районним (міським) судам брати безпосередню участь у підборі кандидатур. Не вдаючись до критики цих та інших позицій, спробуємо запропонувати принаймні два можливих варіанти. Перший полягає у тому, щоб при управліннях (відділах) юстиції областей сформувати відповідні підрозділи, у компетенцію яких входило б вирішення комплексу організаційних, кадрових, матеріально-фінансових та інших питань діяльності суду присяжних. Більш дорогавартісним є проект створення окремої структури - державного департаменту, який би діяв відповідно до розробленого положення. У будь-якому випадку це повинна бути структура з вузькогалузевою специфікою діяльності у сфері підбору кадрів, їх матеріально-фінансового забезпечення та забезпечення безпеки.

Кадрова політика повинна керуватися принципами добровільності та дотримання обов'язкових вимог до кандидатів у присяжні засідателі. Зарубіжний досвід свідчить, що авторитет і престиж суду присяжних забезпечують такі вимоги до претендентів: громадянин України, віком не молодший двадцяти п'яти років, який має вищу освіту та постійну оплачувану роботу, не має судимості, позапартійний, володіє державною мовою.

Пропозиції стосовно відповідних кандидатур до компетентного органу можуть подавати трудові колективи підприємств, установ, ради навчальних і наукових закладів, громадські організації та рухи.

Модель суду присяжних у різних країнах відрізняється за кількістю їхніх членів. Відповідно до ст. 434-440 КПК Російської Федерації, до суду викликаються 20 присяжних, з яких після відводу повинно залишитися не менше ніж 14 осіб. Шляхом жеребкування для участі в розгляді справи з них створюють колегію присяжних засідателів. Перші 12 вважаються комплектними і з їхнього складу обирають старшину, інші - запасні. У США «велике журі» розглядає кримінальні справи у складі 12 засідателів. Аналогічна кількість журі присяжних суду Королівської лави Великобританії. В Італійській республіці суд присяжних складається з двох професійних суддів і шести засідателів. У Республіці Австрія складовою суду є три професійні судді та вісім присяжних. Пропонуємо, з огляду на вищевикладене, оптимальним складом такої колегії призначення 9 засідателів (як це передбачає процесуальне законодавство Франції), обраних шляхом жеребкування з 15 присяжних, викликаних для участі у розгляді конкретної кримінальної справи. 7 перших засідателів мають бути основними та утворюють товариство присяжних, а 2 останніх - запасними. За пропозицією головуючого судді (як варіант - за участі церковного служителя), усі вони складають присягу.

Важливо й те, щоб присяжні засідателі складали єдину колегію з професійними суддями і спільно вирішували питання вини підсудного.

Безумовно, запровадження інституту присяжних у національну систему правосуддя потребує узгодження багатого досвіду демократичних країн світу з кращими традиціями судочинства, правовими звичаями та менталітетом народу нашої держави. Суд присяжних покликаний виступати справді демократичним інститутом, дієвим важелем у провадженні законного, справедливого й ефективного судочинства.